

Polish Your Polish - Badania i popularyzacja języka polskiego wśród amerykańskiej Polonii

Projekt Fundacji Dobra Polska Szkoła i Fundacji THINK!, zrealizowany we współpracy z Radą Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk

Fundacja Dobra Polska Szkoła oraz Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy THINK! przy współpracy z Radą Języka Polskiego w 2016 roku zrealizowały projekt „Polish Your Polish”, który miał na celu określenie stanu świadomości amerykańskiej Polonii w kwestiach kluczowych dla jej żywotności. W badaniach projektowych wzięło udział ponad 1200 respondentów, zamieszkałych w USA.

POLISH YOUR POLISH! BADANIA I POPULARYZACJA JĘZYKA POLSKIEGO WŚRÓD AMERYKAŃSKIEJ POLONII

(CC-BY 3.0 Polska) Fundacja Dobra Polska Szkoła – pewne prawa zastrzeżone

Autorzy:

Danuta Świątek, Marta Kustek, dr hab. Ewa Lipińska, dr hab. Anna Seretny,
dr hab. Julia Gorbaniuk

Redakcja merytoryczna i koordynacja: Małgorzata Polak

Redakcja i korekta: Lidia Russell

Wydawcy:

Fundacja Dobra Polska Szkoła
60-92 69 Ave.
Ridgewood NY 11385
USA
www.DobraPolskaSzkoła.com

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy THINK!
E. Ciołka 12 lok. 209
01-402 Warszawa
Polska
www.think.org.pl

Wydanie pierwsze, Nowy Jork, wrzesień 2016 r.

Wykresy: dr hab. Julia Gorbaniuk

Publikacja „Polish your Polish - Badania i popularyzacja języka polskiego wśród amerykańskiej Polonii” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz: Danuty Świątek, Marty Kustek, dr hab. Ewy Lipińskiej, dr hab. Anny Seretny, dr hab. Julii Gorbaniuk, Fundacji Dobra Polska Szkoła oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy THINK!. Utwór powstał w ramach zlecenia przez Kancelarię Senatu zadań w zakresie opieki nad Polonią i Polakami za granicą w 2016 roku. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o zleceniu zadania publicznego przez Kancelarię Senatu i przyznaniu dotacji na jego wykonanie w 2016 r.

Streszczenie

Fundacja Dobra Polska Szkoła i działający przy niej portal o tej samej nazwie oraz warszawska Fundacja THINK! we współpracy z Radą Języka Polskiego przy Prezydium PAN od kwietnia do września 2016 roku prowadziły badania, których celem było określenie stanu świadomości amerykańskiej Polonii w kwestiach kluczowych dla jej żywotności i przyszłości. Były to pierwsze tego typu badania Polonii w USA i na świecie. Miały one za zadanie pokazać stosunek amerykańskiej Polonii do kwestii takich, jak:

- rola domu i rodziny w podtrzymywaniu/rozwijaniu znajomości polszczyzny oraz kultywowaniu polskich tradycji u kolejnych pokoleń,
- efektywne sposoby transmisji języka i kultury,
- dbałość o czystość i poprawność językową,
- rola i zadania szkolnictwa polonijnego.

Ankietę, która składała się z 55 pytań, w wersji online i tradycyjnej wypełniło ponad 1200 respondentów – rodziców dzieci w wieku szkolnym i rodziców dzieci-studentów lub zaczynających pracę zawodową – zamieszkałych w USA w stanach: Nowy Jork, New Jersey, Pensylwania, Connecticut, Floryda, Massachusetts, Texas, Oregon, Illinois, Michigan oraz Kalifornia. Na obszarach tych działa wiele polonijnych organizacji, klubów, mediów i polskich szkół.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie
2. Badania w ramach projektu „Polish Your Polish”
  - 2.1. Opis badań
  - 2.2. Cel badań
  - 2.3. Badana grupa
3. Wyniki badań
  - 3.1. Poziom znajomości języka polskiego i jego poprawności
  - 3.2. Stosunek polonijnych rodziców do przekazywania języka polskiego następnym pokoleniom
  - 3.3. Poczucie polskiej tożsamości
4. Wnioski i rekomendacje
5. Spis tabel
6. Pytania ankietowe
7. Informacje o organizatorach projektu "Polish Your Polish"

1. Wprowadzenie

Jak podaje Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej ponad 18 milionów Polaków mieszka poza granicami kraju, w tym: 4,3 mln Polaków żyje w Europie Zachodniej, 1,5 mln w Europie Wschodniej i ok. 12,5 mln w obu Amerykach (źródło: <http://www.msz.gov.pl/>).

Szacuje się, że w Stanach Zjednoczonych mieszka blisko dziesięć mln osób pochodzenia polskiego (U.S. Cenzus 2010), a około 600 tys. z nich używa języka polskiego na co dzień (w latach 80. około 800 tys.). Według szacunków Biura Spisu Powszechnego za lata 2008–2010, wykonanych w ramach American Community Survey (ACS), w samym Nowym Jorku mieszkało 53 496 imigrantów z Polski. Dla porównania, wg danych Cenzusu z roku 2000 mieszkało ich tu 61 546. Jeśli wierzyć tym szacunkom, z Wielkiego Jabłka ubyło więc ok. 13 proc. Polaków. Amerykański urząd statystyczny (U.S. Census Bureau) oblicza, że 5,4 proc. Amerykanów polskiego pochodzenia (537 605 osób) urodziło się poza granicami Stanów Zjednoczonych, głównie w Polsce i to właśnie oni posługują się językiem polskim.

Mówiąc o Polakach zamieszkałych za granicą, warto zatrzymać się przy kategorii pokolenia, która w polonijnych badaniach odgrywa istotną rolę. Według Ewy Lipińskiej („Polskość w Australii, o dwujęzyczności, edukacji i problemach edukacyjnych Polonii na antypodach” Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013, wydanie 1) pod pojęciem „pokolenie emigracyjne” rozumie się dorosłych, natomiast ich potomstwo, drugą generację nazywa się to „pokoleniem polonijnym I” („pierwszym pokoleniem polonijnym”). Grupa ta obejmuje zarówno dzieci, które opuściły ojczyznę wraz z rodzicami, jak i te, które urodziły się poza Polską. Nie jest to pokolenie tak jednolite, jak pokolenie poprzednie – ich rodziców, czy – kolejne – dzieci. To ostatnie, zwane „pokoleniem polonijnym II” („drugim pokoleniem polonijnym”), oznacza wnuków tych, którzy jako pierwsi opuścili ojczyznę (Lipińska, 2013, s. 358–359).

Chociaż Polaków przyjeżdża do Stanów Zjednoczonych z Polski coraz mniej, liczba dzieci urodzonych w rodzinach polskich zamieszkałych na Wschodnim Wybrzeżu USA wciąż rośnie, o czym świadczy duża liczba polskich szkół sobotnich (ok. 70) oraz otwieranie się nowych placówek. Dzieci te są już jednak obywatelami amerykańskimi i z czasem ich pierwszym językiem staje się język angielski. Bardzo wielu rodzicom zależy na tym, żeby dzieci te wychowywały się mimo wszystko w duchu polskich tradycji, by wzmacniały więź z Polską i interesowały się krajem, z którego pochodzą, w tym jego historią i tradycjami, a także, by znały język polski i chętnie się nim posługiwały. Aby osiągnąć ten cel, podejmują rozmaite działania: wysyłają dzieci do polskich szkół sobotnich oraz na zajęcia i warsztaty w języku polskim, prowadzone przez organizacje polonijne, oglądają z dziećmi polskie filmy, czytają polskie książki, zabierają albo wysyłają dzieci na wakacje do Polski.

Dla wielu polonijnych rodziców znajomość języka polskiego dzieci oraz ich wiedza na temat polskiej historii czy tradycji nie mają jednak tak dużego znaczenia. W tych rodzinach dzieci nie posyła się do polskich sobotnich szkół społecznych. Ci rodzice uważają, że ich dzieci, jako obywatele amerykańscy, będą mieszkać i pracować w Stanach Zjednoczonych i język polski nie będzie im szczególnie przydatny. Raczej nie podejmują starań o to, by utrzymywać polską tożsamość i więź z Polską.

Powyższą sytuację do tej pory opisywać można było jedynie na podstawie obserwacji, kontaktów z rodzicami w polskich szkołach i rozmów z Polakami zamieszkałymi w USA. Nie istniały żadne statystyki lub badania, które mogłyby bliżej przedstawić stosunek polskich rodzin w USA do języka polskiego oraz do poprawności językowej, a także metody stosowane w nauczaniu języka polskiego oraz służące do podtrzymania jego znajomości u najmłodszego pokolenia Polaków w USA.

Zapotrzebowanie na takie informacje jest z roku na rok coraz większe. Wskazują na to liczne pytania, kierowane do Fundacji i portalu Dobra Polska Szkoła w Nowym Jorku przez naukowców i dziennikarzy z Polski i USA. Na potrzebę przeprowadzenia takich badań wskazuje również rosnąca liczba realizowanych w polonijnym środowisku w USA projektów, których samo opracowanie wymaga odwołania się do ścisłych liczb i badań. Jak wynika z wieloletnich kontaktów przedstawicieli Fundacji Dobra Polska Szkoła z polonijnymi rodzicami w USA, również i w tej grupie istnieje zapotrzebowanie na tego typu wiedzę.

Prof. Władysław Miodunka, przewodniczący Zespołu Języka Polskiego poza Granicami Polski przy Radzie Języka Polskiego napisał w raporcie pt. „Język polski w świecie”: „Przedstawienie aktualnej sytuacji w nauczaniu języka polskiego poza Polską nie jest zadaniem łatwym ze względu na brak kompletnych danych, na fragmentaryczność danych istniejących oraz gromadzenie danych przez historyków, socjologów, pedagogów oraz polonistów według odmiennych kryteriów”“(W. Miodunka. Państwowe Wydawn. Nauk., 1990).”

Poniższy raport jest odpowiedzią na istniejące potrzeby w wybranych obszarach tematycznych i mamy nadzieję, że będzie on podstawą do kolejnych badań w przyszłości.

2. Badania w ramach projektu „Polish your Polish”

2.1 Opis badań i narzędzia

Fundacja i działający przy niej portal Dobra Polska Szkoła oraz Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy THINK! we współpracy z Radą Polskiego Języka przy Prezydium PAN przeprowadziły od marca do września 2016 roku badania pt. „Polish Your Polish - Badania i popularyzacja języka polskiego wśród amerykańskiej Polonii”.

Badania polegały na przeprowadzeniu wśród 1200 respondentów, reprezentujących Polonię w USA, ukierunkowanej ankiety. Ankietę, składającą się z 55 pytań o zróżnicowanym formacie, przeprowadzono online oraz w formie tradycyjnej. Obejmowała ona pytania otwarte, zamknięte oraz takie, w których respondenci mieli posłużyć się kilkustopniową skalą Likerta. Pytania opracowały Danuta Świątek i Marta Kustek z Fundacji Dobra Polska Szkoła oraz Małgorzata Polak z Fundacji THINK!.

Ankieta została podzielona na trzy sekcje:

- metryczka z podstawowymi danymi osobowymi (pytania 1–11),
- część dotycząca polszczyzny dzieci, sposobów jej podtrzymywania, kultywowania oraz sytuacji językowej rodziny (pytania 12–47),
- sekcja poświęcona zagadnieniom związanym z podtrzymywaniem znajomości języka polskiego w diasporze (pytania 48–55).

W metryczce, poza prośbą o wskazanie wieku, płci i miejsca zamieszkania, respondentów poproszono o odpowiedzi na pytania dotyczące ich zamożności oraz okresu dotychczasowego pobytu w USA. Włączenie tych danych do ankiety miało pomóc wskazać, czy, a jeśli tak, to jak wysoko zmienne te korelują z przywiązaniem badanych do języka i tradycji, tj. z konkretnymi działaniami podejmowanymi przez nich na rzecz podtrzymywania znajomości języka polskiego i kultywowania polskich zwyczajów. Respondentów zapytano także o to, czy rozważają możliwość powrotu do Polski, wizja reemigracji sprawia bowiem niekiedy, że podtrzymywanie dobrej znajomości języka polskiego nabiera większej wagi. Mieli także ocenić swoją znajomość języka – skalę Likerta zastosowano w odniesieniu do poszczególnych sprawności językowych. Uwzględnienie w ankiecie tego zagadnienia umożliwiło wskazanie zależności między deklarowanym poziomem znajomości języka a tym, jak dużą wagę respondenci przywiązują do jego podtrzymania.

Część druga dotyczyła w całości polszczyzny dzieci, widzianej z perspektywy rodziców oraz działań podejmowanych przez nich z inicjatywy własnej lub dzieci działań, które miałyby zapobiec zanikowi znajomości języka polskiego. Pytania dotyczyły języka, w jakim rodzice/ich partnerzy rozmawiają z dziećmi; tego, czy w rozmowie mieszają języki i jak często im się to zdarza. Przedmiotem zainteresowań badaczy był także język, w jakim dzieci odpowiadają na pytania rodziców, rozmawiają z rodzeństwem oraz z kolegami z polskiej szkoły (jeśli do takiej

uczęszczają). Zapytano również rodziców, jak postrzegają kwestię uczestnictwa dzieci w zajęciach. W tej części znalazły się także pytania dotyczące innych sposobów podtrzymywania i rozwijania znajomości polszczyzny, takich jak: czytanie dzieciom/przez dzieci książek w języku polskim, wspólne oglądanie polskich filmów, programów telewizyjnych oraz uczestniczenie w życiu kulturalnym diaspory. Ponieważ nowe technologie umożliwiają dziś także transmisję języka w świecie wirtualnym, zapytano rodziców, czy ich dzieci korzystają z polskich stron internetowych, „czatują” ze znajomymi po polsku itp.

Jeśli rodzice chcą dbać o polszczyznę dzieci, powinni również dbać o własną, stąd w sekcji trzeciej znalazła się seria pytań, dotyczących samych rodziców i działań, które podejmują, by ich polszczyzna – a więc język, który przekazują dzieciom – była czysta i poprawna. Badani mieli także ujawnić, czy popularyzują w jakikolwiek sposób polską kulturę wśród swoich niepolskich znajomych (czy przejawiają dumę z własnego pochodzenia) oraz zaznaczyć, jakie kroki podejmowane przez instytucje krajowe i miejscowe (polonijne) na rzecz krzewienia polskości za granicą są, ich zdaniem, najsukuteczniejsze i/lub najbardziej pomocne.

Dzięki analizie odpowiedzi na pytanie „Co należy robić?”, na które do tej pory odpowiadano głównie intuicyjnie lub na podstawie obserwacji pojedynczych czy grupowych przypadków, raport pozwolił zilustrować sytuację konkretnymi danymi liczbowymi. Umożliwił również określenie poziomu zależności między długością pobytu w USA czy miejscem zamieszkania rodziców a znajomością języka polskiego ich dzieci lub między wykształceniem oraz zamożnością rodziców a ich dbałością o kwestie językowe.

2.2. Cel badań

Długoterminowym celem projektu było uzyskanie solidnych informacji, statystyk, dotyczących poziomu znajomości języka polskiego, jego poprawności i stosunku do przekazywania języka następnym pokoleniom wśród polonijnych rodzin zamieszkałych w Stanach Zjednoczonych. Opracowane wyniki badań staną się podstawą do przygotowania i realizacji w najbliższej przyszłości polonijnych projektów oraz do podejmowania wielu działań, służących promocji języka polskiego w polonijnych środowiskach USA. Będą one wsparciem merytorycznym zarówno dla organizacji polonijnych, jak i polskich. Wyniki te pomogą także wielu pracownikom naukowym, badającym tematykę znajomości języka polskiego poza granicami Polski, oraz dziennikarzom piszącym o Polonii. Rodzicom natomiast uświadomią, jakie działania podejmują oni na rzecz podtrzymywania polskiego języka i kultury wśród dzieci.

2.3 Badana grupa

Do badania zostały zaproszone osoby zamieszkałe w polonijnych społecznościach na terenie USA – Polacy mieszkający w stanach: Nowy Jork, New Jersey, Pensylwania, Connecticut, Floryda, Massachusetts, Texas, Oregon, Illinois, Michigan, Kalifornia. Są to obszary, na których działa wiele polonijnych organizacji, klubów, mediów i polskich szkół. Grupę docelową

stanowili rodzice dzieci w wieku szkolnym, a także studenckim i podejmujących pracę. Przebadanych zostało 1200 osób.

Tabela 1. Miejsce zamieszkania respondentów – stany.

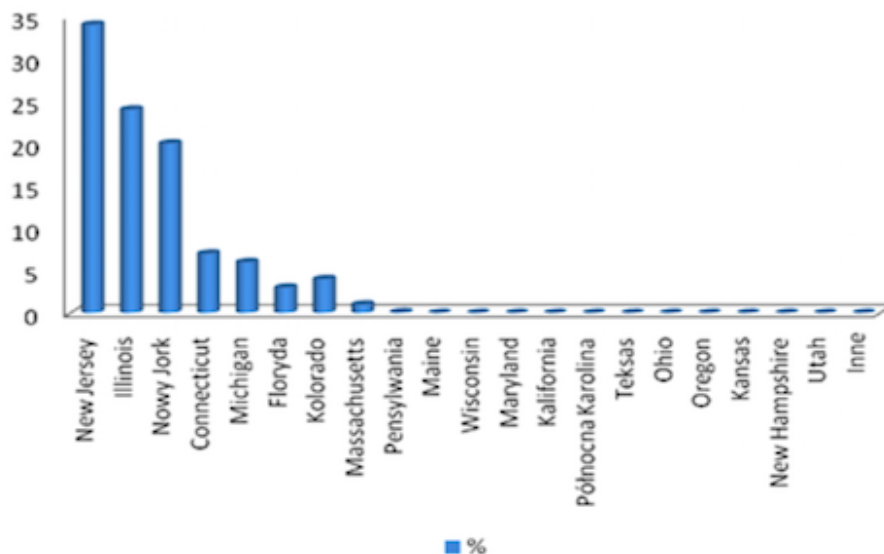

Tabela 2. Wiek respondentów.

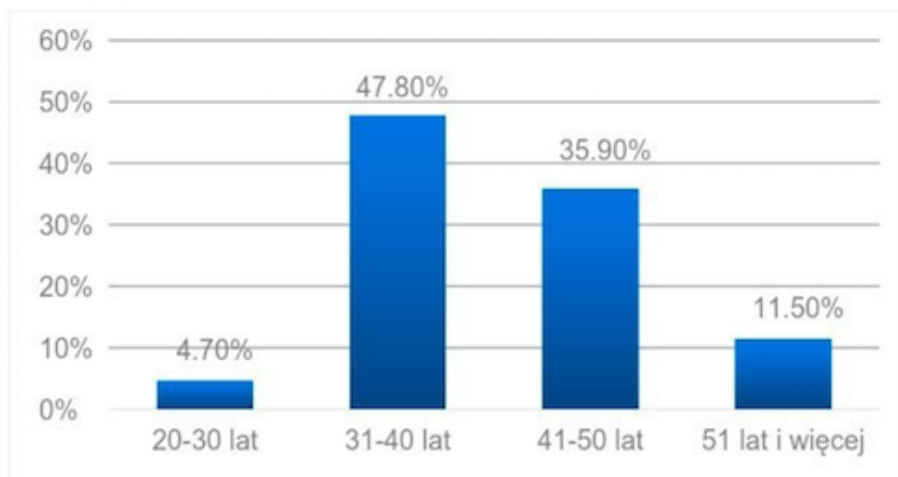

Tabela 3. Wykształcenie.

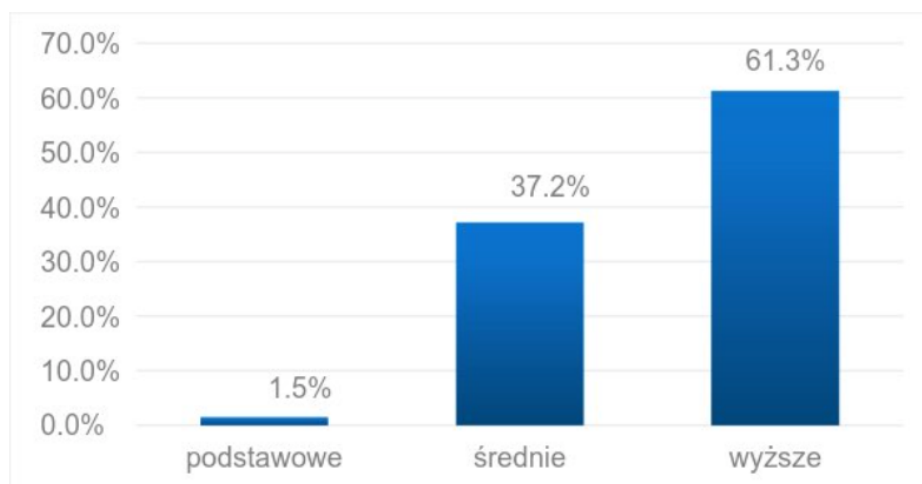

Tabela 4. Jak długo mieszkasz w USA?

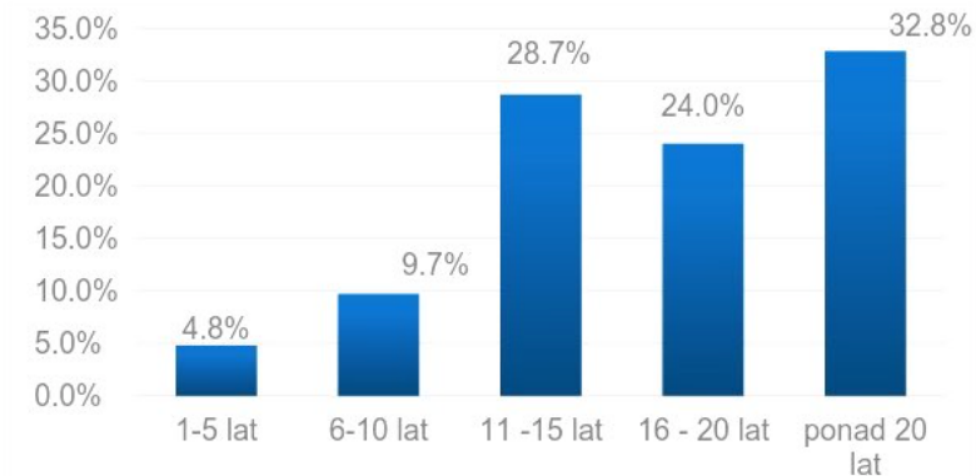
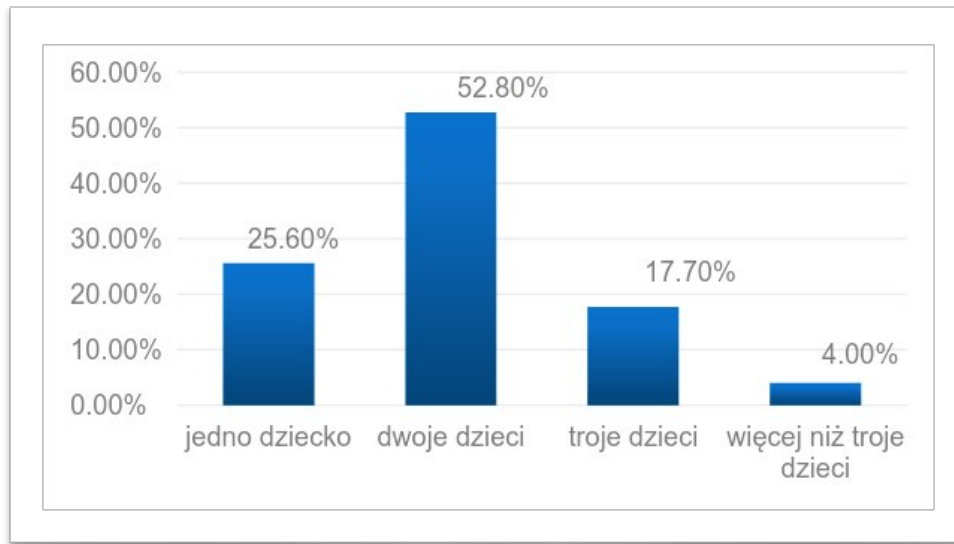

Tabela 5. Ile masz dzieci?

W badanej próbie zdecydowanie przeważały kobiety – 71 proc. Mężczyźni stanowili 29 proc. Należy zaznaczyć, że zdecydowana większość respondentów posyła dzieci do polskich sobotnich szkół.

3. Wyniki badań

3.1 Poziom znajomości języka polskiego i jego poprawności

Poziom znajomości języka polskiego wśród polskich emigrantów w USA jest zróżnicowany i zależy od różnych czynników, spośród których najbardziej znaczące są: długość pobytu w USA, wykształcenie i miejsce zamieszkania. Większości badanych Polaków, mieszkających w USA zależy na tym, by mówić dobrze po polsku i by ich dzieci również posługiwały się poprawną polszczyzną. W przeprowadzonych badaniach 76 proc. respondentów uznaje mówienie po polsku przez ich dzieci za „bardzo ważne”, a 19 proc. za „ważne”. Tylko dwa proc. Polaków w USA uważa, że znajomość polszczyzny jest „w zasadzie nieważna”, a za „nieważną” uznaje ją jeszcze mniej, bo 1,6 proc. badanych. Rozumienie ze słuchu 75 proc. respondentów uznaje za „bardzo ważne”. Jeśli chodzi o czytanie i pisanie po polsku, to za „bardzo ważne” uważa je ponad 50 proc. Marginalna jest liczba osób, które te umiejętności kwalifikują jako „nieważne” lub „w zasadzie nieważne”.

Pomimo że respondenci bardzo dobrze oceniają poziom własnej znajomości ojczystego języka (87 proc.), zarówno pod względem rozumienia (87,8 proc.), jak i mówienia (86,7 proc.), czytania (87,1 proc.) i pisania (84,9 proc.), to mają oni także świadomość własnych braków, jeśli chodzi o poprawność językową, którą w miarę upływu czasu od wyjazdu z Polski coraz trudniej jest im utrzymać. Polacy w USA żyją w środowisku innego języka powszechnego i zakładają rodziny z osobami, które często w ogóle nie mówią po polsku. Wyłącznie języka polskiego w rozmowach ze swoim partnerem i dziećmi używa tylko ok. 70 proc. badanych.

Tabela 6. W jakim języku rozmawiasz ze swoim partnerem/ partnerką?

Respondenci z małżeństw mieszanych, obok języka polskiego i angielskiego, wymieniają również języki: hiszpański, czeski, rosyjski, włoski, francuski, chiński i arabski. W małżeństwach mieszkających poza granicami Polski, zarówno w takich, w których oboje partnerów ma polskie pochodzenie, jak i w małżeństwach mieszanych, w komunikacji występuje często zjawisko mieszania języków. Do mieszania języka polskiego z angielskim w czasie rozmów ze swoimi dziećmi przyznaje się ponad 60 proc. ankietowanych, przy czym 43 proc. z nich „bardzo rzadko” miesza oba języki, zaś 33,6 proc. robi to „stosunkowo rzadko”. Do częstego mieszania obu języków przyznaje się ponad 20 proc. polonijnych rodziców w USA. Sytuacje takie najczęściej mają miejsce poza środowiskiem domowym (61 proc.), kiedy badani przebywają zarówno wśród osób pochodzenia polskiego, jak i amerykańskiego.

Tabela 7. Jeśli mieszają Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem, to jak często?

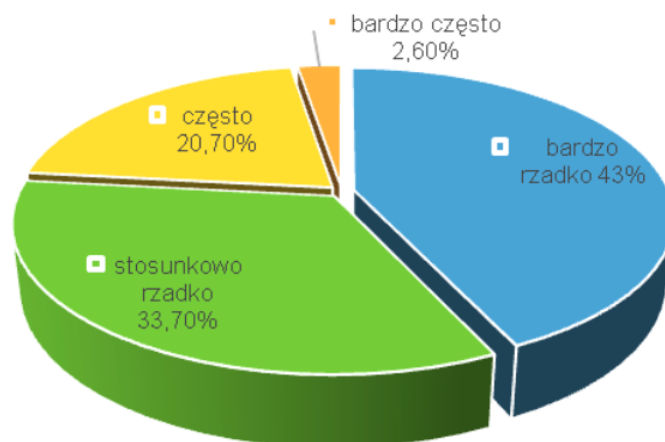
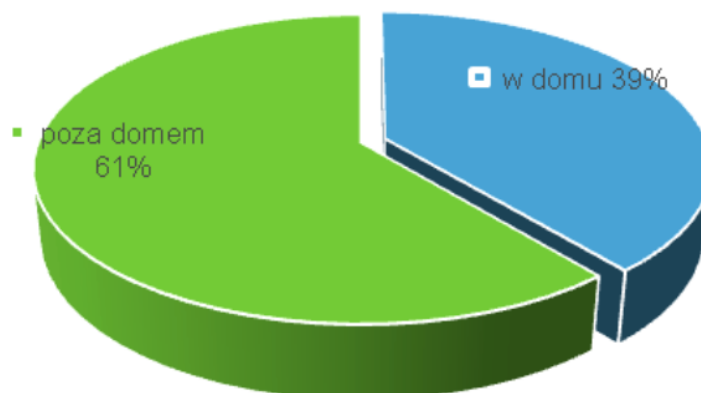

Tabela 8. Jeśli mieszają Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem, to gdzie najczęściej?

Większość badanych ma świadomość tego, że gdy język polski nie jest często używany, jego znajomość zanika. Starają się więc utrzymywać poziom swojej polszczyzny za pomocą różnych metod i środków. Współczesna Polonia w USA chce być blisko Polski i mieć kontakt z polskim językiem. Do tego celu wykorzystuje, na przykład, najnowsze technologie, takie jak: Skype, e-maile, Internet, YouTube i inne media społecznościowe, internetowe radio i telewizję, a także dosyć często podróżuje do Polski.

Najbardziej popularnym i najczęściej wymienianym przez respondentów środkiem wspierającym podtrzymanie znajomości języka polskiego jest film, który może dodatkowo wzbogacić wiedzę obyczajowo-historyczną widzów Polacy bardzo chętnie oglądają polskie filmy; aż 82 proc. badanych twierdzi, że spędza z dziećmi czas przed telewizorem i komputerem. Codziennie filmy ogląda 16,7 proc., a prawie 40 proc. ogląda je raz w tygodniu. Najczęstszym źródłem oglądanych filmów są: polska telewizja (53 proc.), YouTube (42,3 proc.) i płyty DVD (31,4 proc.).

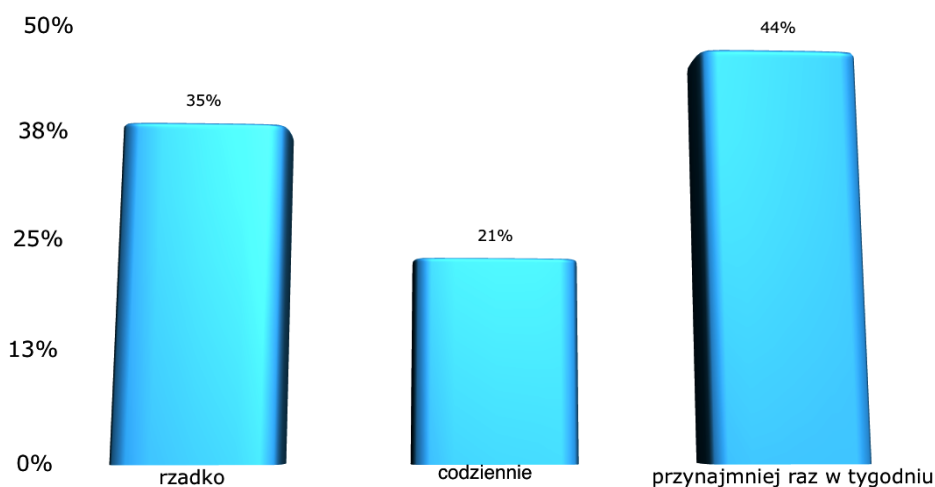
Przeprowadzone badania pokazują, że Polacy w USA najczęściej oglądają filmy sprzed lat („Czterech pancernych i pies”, „Noce i dnie”, „Nie ma mocnych” itp.) i współczesne („Rodzinka.pl”); bawią się przy komediach („Sami swoi”, „Jak rozpętałem II wojnę światową”) czy poznają historię Polski („Pan Wołodyjowski”, „Krzyżacy”). Polonijni rodzice puszczenia swoim dzieciom filmy, na których sami wychowali się w Polsce („Bolek i Lolek”, „W pustyni i w puszczy”).

Z faktu, że dla tak wielu rodziców najlepszą okazją do rodzinnego kontaktu z językiem polskim stwarza oglądanie polskich filmów, można wysnuć wniosek, że warto rozbudować ofertę filmową dla dzieci w lokalnych ośrodkach polonijnych lub wynajmować sale kinowe w amerykańskich kinach. Takie próby już się podejmuje, ale na małą skalę. W niektórych polskich sobotnich szkołach lub organizacjach organizowane są sporadycznie filmowe seanse. Do tego, by film obejrzały dzieci w dziesiątkach szkół na terenie całego kraju, potrzebne są jednak odpowiednie środki finansowe. Ważny jest również właściwy dobór repertuaru.

Obok filmu ważną rolę w podtrzymywaniu języka ojczystego odgrywa wg respondentów polska telewizja. Badani oglądają różne programy polskich stacji telewizyjnych (najczęściej wymieniane są TV Polonia, TVP 1 i TVP 2, TVN i Polsat) czy nagrania telewizyjne na kanale społecznościowym YouTube. Ankietowani wskazują na ogromną wartość telewizyjnych lub radiowych programów, dotyczących poprawności językowej, jednak ponad 60 proc. z nich twierdzi, że nie mają dostępu do tego typu audycji czy nagrań telewizyjnych. Wśród 44 proc. zainteresowanych specjalistycznymi programami na temat poprawnej polszczyzny, którzy mają dostęp do tego typu nagrań, w czołówce wymieniane są aktualnie dostępne w USA nagrania programu profesora Jana Miodka „Ojczyzna polszczyzna” i „Słownik polsko@polski”, emitowane w TV Polonia, „Co w mowie piszczy?” profesora Jerzego Bralczyka oraz audycje profesor Katarzyny Kłosińskiej w radiowej Trójce. Wyniki te wskazują na duże zapotrzebowanie na podobne programy, emitowane lokalnie w polonijnych mediach. Polskie Radio 1030 AM w Chicago pochwalić się może jednym, tworzonym razem ze słuchaczami programem na temat znaczenia polskich słów, czasem zabawnych, a czasem takich, które wyszły już z powszechnego obiegu. Polonijne gazety i magazyny nie prowadzą kolumn na temat poprawności językowej. Lokalne polonijne programy i kolumny prowadzone przez (lub z udziałem) językoznawców, w formule „Polonia pyta”, miałyby dla polskiej diaspory w USA duży walor użyteczności.

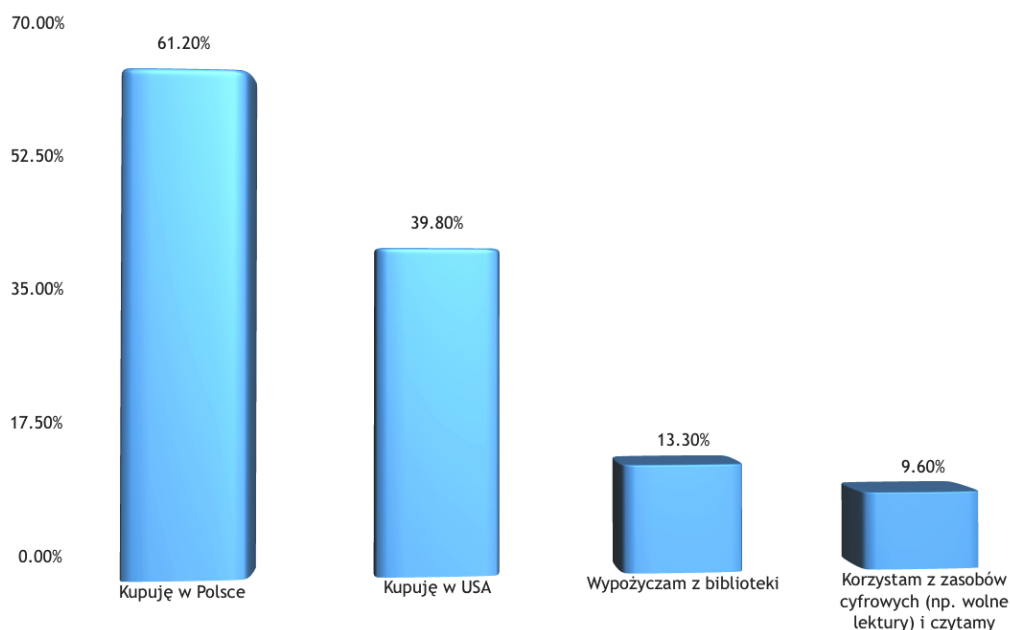
Kolejnym po filmie i telewizji, najczęściej wymienianym przez badanych narzędziem, służącym do podtrzymywania znajomości języka polskiego na obczyźnie, jest polska książka. Polacy w USA nie mają łatwego dostępu do najnowszych pozycji książkowych w języku polskim. Głównym problemem są tu wysokie koszty przesyłania książek z Polski; które niejednokrotnie są wyższe niż ceny samych publikacji. Skąd Polacy w USA mają polskie książki czy też książki zagranicznych autorów w języku polskim? Zakupów podczas pobytu w Polsce dokonuje 61 proc. polonijnych rodziców (lub proszą oni znajomych wyjeżdżających do Polski o przywiezienie wybranych pozycji). Prawie 40 proc. zaopatruje się w nielicznych polskich księgarniach (np. w Nowym Jorku czy Chicago) lub korzystają z zasobów online. Obecnie zdigitalizowane publikacje czyta w Internecie 10 proc. respondentów. Najniższe procentowo wykorzystanie tego darmowego źródła książek wynika w dużej mierze z braku wiedzy wśród rodziców o takiej możliwości. Akcja promująca portale internetowe z darmową literaturą języku polskim wśród amerykańskiej Polonii byłaby tu bardzo pomocna.

Tabela 10. Jak często czytasz dzieciom polskie książki?

Zaledwie 13 proc. respondentów korzysta z bibliotek. Dlaczego tylko co trzynasty Polak w USA trafia do biblioteki? Po pierwsze, dlatego, że placówek takich jest niewiele. Po drugie, zbiory owych bibliotek, przeważnie szkolnych, pochodzą głównie z darowizn i są to publikacje oddawane przez rodziców z okazji „wielkich porządków”. Przeważnie są to więc albo książki w kiepskim stanie, albo tytuły z dawnych kanonów lektur, po które sięga już niewiele osób. Docenić tu trzeba wysiłki rodzin, przesyłających z Polski za ocean nowości książkowe. Respondenci podkreślają, że często otrzymują książki jako prezenty od dziadków, kuzynów czy ogólnie rodziny, która przywozi je, gdy przyjeżdża do USA.

Tabela 11. Skąd masz polskie książki?

Portal www.DobraPolskaSzkoła.com poleca korzystanie ze Złotej Listy książek Fundacji „ABCXXI – Cała Polska Czyta Dzieciom”, która podpowiada, po jakie książki ze światowego kanonu literatury dla dzieci, w tym polskiej, warto sięgać. Lista jest uporządkowana według wieku dziecka, co stanowi świetną pomoc dla rodzica. Ci rodzice, którzy nie czytają, jako powód podają brak czasu. Na szczęście jednak, dzieci z polonijnych rodzin często same sięgają po polskie książki w języku polskim. Czytają wybrane przez siebie pozycje lub szkolne lektury, jeśli chodzą do polonijnej szkoły. Młodsze czytają bajki i wiersze znanych polskich poetów, takich jak Julian Tuwim czy Jan Brzechwa; starsze wybierają „Dzieci z Bullerbyn”, „Wakacje z duchami”, a nawet „Lalkę” czy „Trylogię”.

Tabela 12. Czy Twoje dzieci czytają polskie książki?

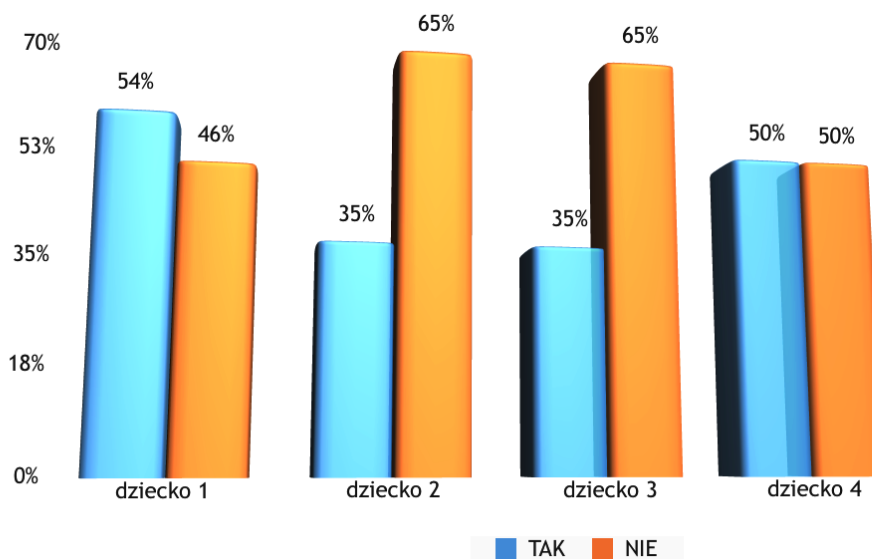
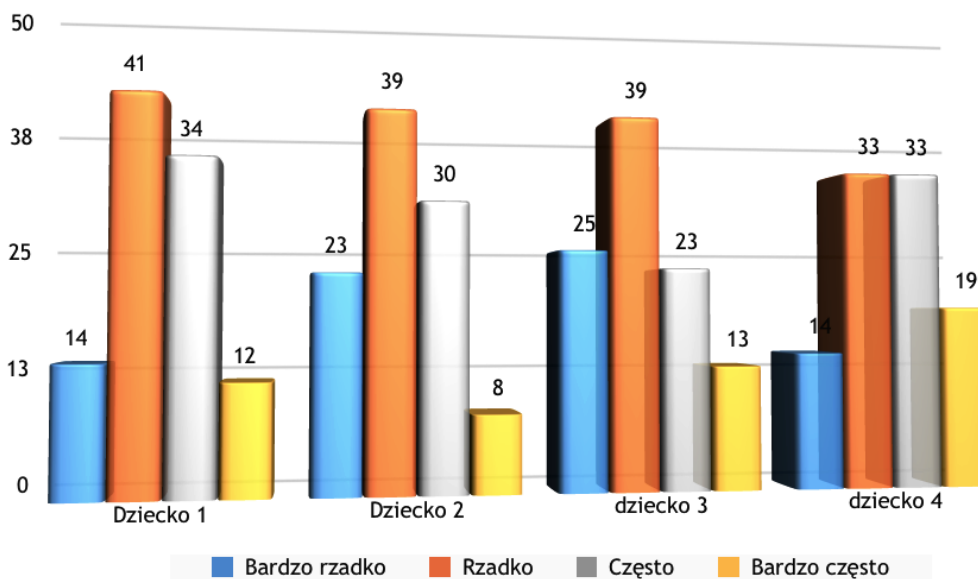
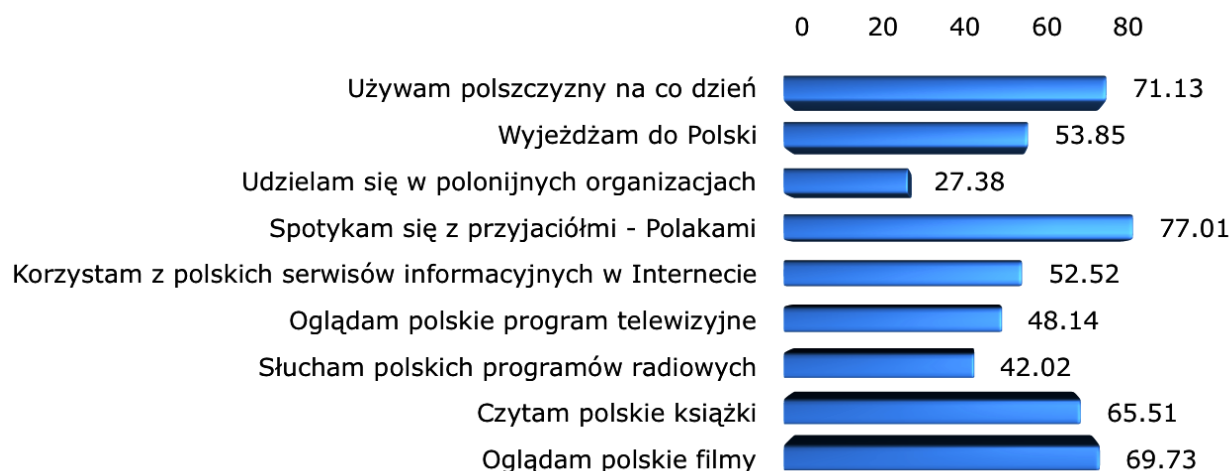

Tabela 13. Jak często Twoje dzieci czytają polskie książki?

Obok czytania polskich książek, oglądania polskich programów i filmów oraz słuchania polskich stacji radiowych, bardzo często praktykowaną metodą na podtrzymywanie znajomości języka polskiego są spotkania z polskimi przyjaciółmi. Opowiedziało się za nią prawie 80 proc. badanych. Spotkania te służą również wzajemnej wymianie informacji na tematy związane z Polską, wymianie poglądów i wyrażaniu swoich uczuć w języku polskim.

Tabela 14. Co robisz, żeby podtrzymać swoją znajomość języka polskiego?

Najslabiej wypada aktywność w polonijnych organizacjach, bo zaledwie 27 proc. ankietowanych udziela się społecznie. A kontakty w takich organizacjach mogłyby być świetną okazją do konwersacji po polsku i działania na rzecz interesów Polonii. W rozmowach z liderami organizacji polonijnych przewija się motyw narzekania na to, że w działalność zaangażowana jest zbyt mała liczba osób, a zainteresowanie korzystaniem z oferty tych organizacji jest wśród polonijnych odbiorców zbyt słabe. Ci ostatni z kolei oceniają te oferty jako „za mało nowoczesne”. Jeśli rodzice nie angażują się w działalność organizacji polonijnych, ich dzieci nie będą mieć wzorców do powielania i również nie będą w przyszłości „społecznikami” w polonijnym środowisku. Wśród innych przyczyn słabego angażowania się Polonii w działania społeczne wymienia się technologię, która daje możliwości takich kontaktów z rodakami, jak np. rozmowy telefoniczne, e-mailowe, czaty online i rozmowy przez Skype. Wśród Polaków w USA nie panuje już taki „głód” bezpośrednich kontaktów, o jakim można było mówić jeszcze dziesięć lat temu.

Kolejnym sposobem na podtrzymanie znajomości języka polskiego, wymienianym przez badanych, są wyjazdy do Polski (54 proc.). Polacy mają dosyć częste kontakty z rodziną w Polsce – co drugi z nich wyjeżdża do kraju. Polacy mogą podróżować do Polski częściej niż dekady wcześniej i robią to. Dużo mniej rodaków przyjeżdża na stałe do USA.

Tabela 15. Jak często wyjeżdżasz do Polski?

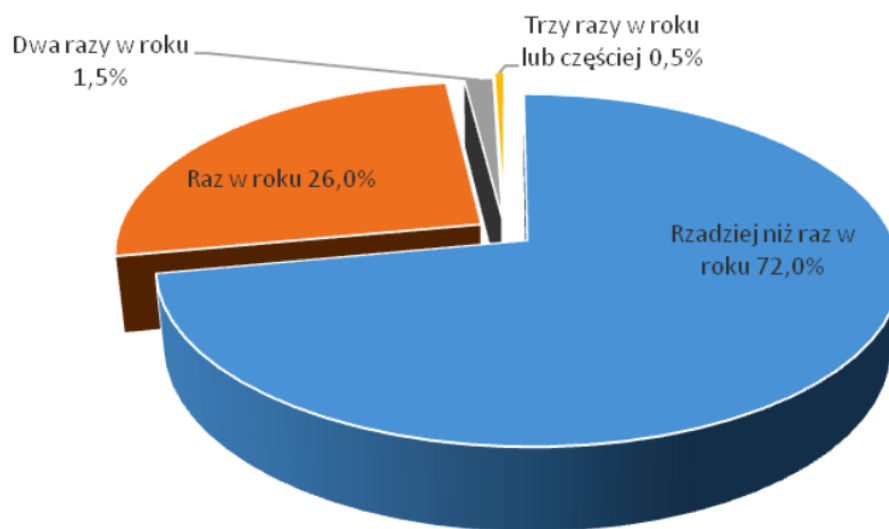

Tabela 16. Dochody rodziców a częstotliwość wyjazdów dzieci do Polski.

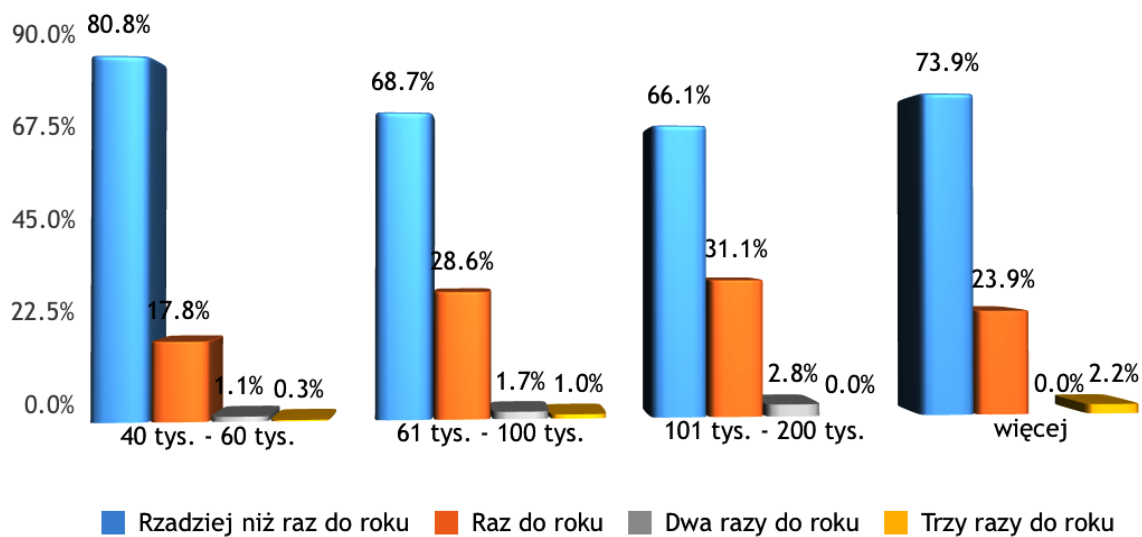
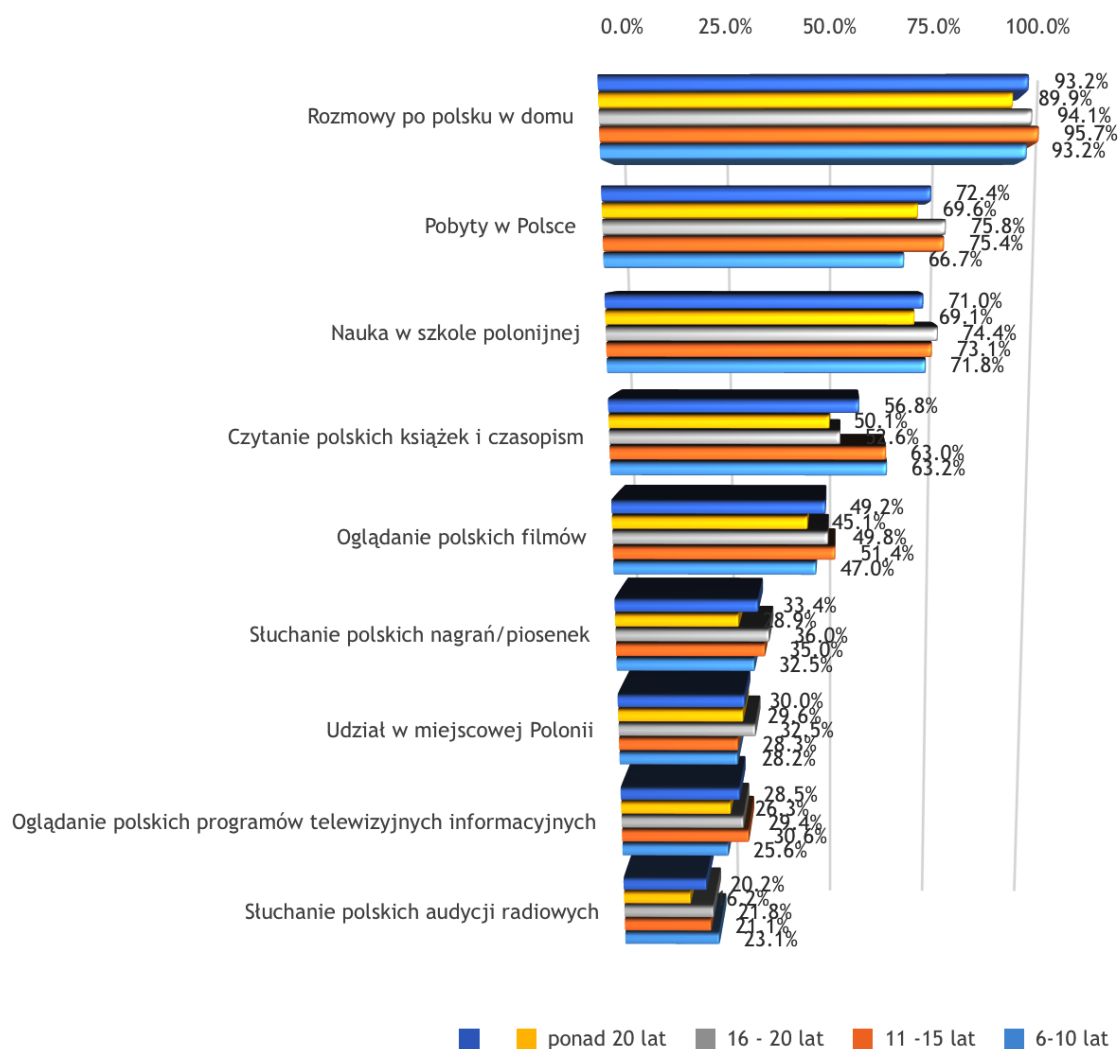

Tabela 17. Długość pobytu w USA a preferowane sposoby podtrzymywania znajomości języka.

Z innych sposobów na utrzymanie języka polskiego badani wymieniają w ankiecie również „odmawianie polskiego różańca” i „rozwiązywanie polskich krzyżówek”.

3.2 Stosunek polonijnych rodziców do przekazywania języka polskiego następnym pokoleniom

Podejście polonijnych rodziców do znajomości języka polskiego przez ich dzieci jest kluczowe dla strategii utrzymania i rozwoju polszczyzny wśród Polonii w Ameryce. Do nauki języka nie może dziecka skuteczniej nakłonić (i przypilnować przy niej) nikt inny niż rodzic. Stąd też ogromne znaczenie dla podtrzymania polszczyzny w USA ma świadomość rodzica i jego podejście do dwujęzycznego wychowania.

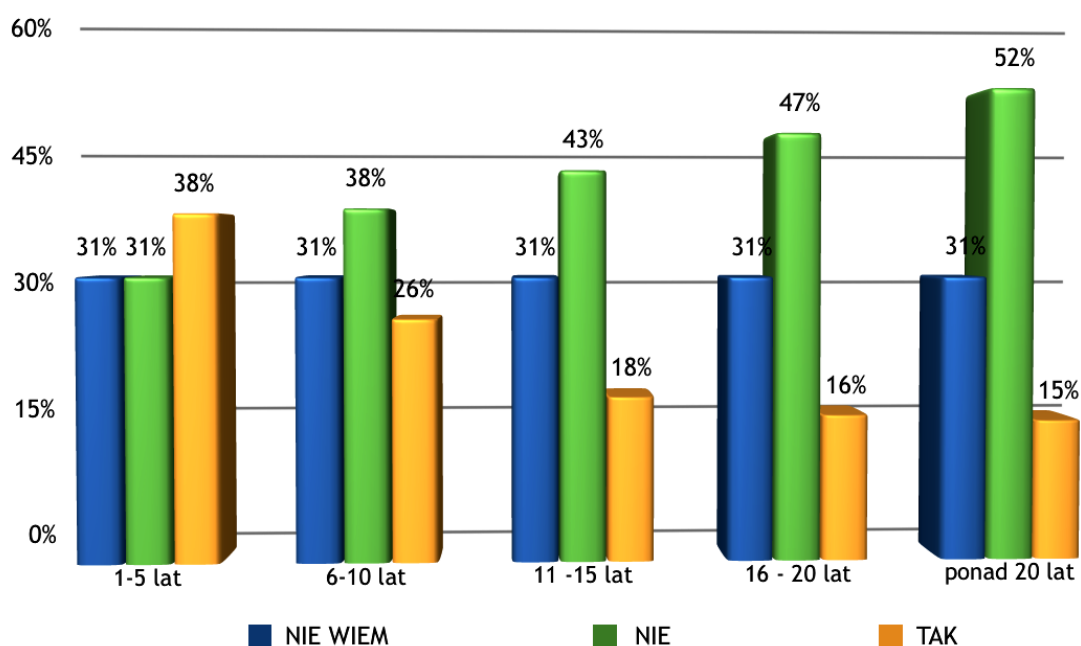
Odpowiedzi respondentów z różnych grup wiekowych na pytanie dotyczące preferowanych sposobów podtrzymywania znajomości języka polskiego dostarczają badaczom wielu wartościowych informacji. Wszystkie grupy są zgodne, że najskuteczniejszą metodą są rozmowy po polsku w domu – taką opinię podziela aż 93 proc. badanych.

Dlaczego znajomość języka polskiego jest dla rodziców ważna? Raport przynosi sporo ciekawych odpowiedzi na to pytanie, wśród których najistotniejsze wydaje się rozważanie przez badanych powrotu do kraju. Dominuje chęć kontaktu z rodziną w Polsce („cała nasza rodzina jest w Polsce”), dążenie do zachowania języka ojczystego w rodzinie („przecież jesteśmy polskimi patriotami”); często emigracja ma charakter tymczasowy („może wrócimy do Polski”). Język polski ma też wartość samą w sobie, świadczy o prawdziwie polskiej tożsamości i przyda się w dalszej edukacji („daje możliwość studiowania w Polsce”).

Okazuje się, że 18 proc. respondentów zamierza wrócić do kraju, a 36 proc. waha się, co zrobić: wracać do Polski czy zostać w USA. Wśród wahających się niemal jednakowo reprezentowane liczebnie są wszystkie grupy wiekowe: wahają się zarówno 30 – 40-latkowie (35 proc.), jak i 40–50-latkowie (39 proc.) oraz osoby starsze (37 proc.). Największą zaś grupę spośród osób, które zamierzają wrócić do Polski, stanowią respondenci po pięćdziesiątce (27 proc.) i osoby w wieku 20–30 lat (25 proc.).

Na decydowanie się na powrót do Polski ma wpływ długość pobytu respondentów w USA. Im krótszy pobyt w Ameryce (od roku do pięciu lat), tym większa chęć powrotu (38 proc.). Wśród osób, które są w Stanach od sześciu do dziesięciu lat, chęć taką wyraża 26 proc. Jeśli chodzi o grupę osób wahających się, to największy procent stanowią w niej osoby, które mieszkają w USA od 11 do 15 lat (39 proc.) i od 16 do 20 lat (37 proc.). W grupie niezdecydowanych co trzecia osoba mieszka w USA od ponad 20 lat.

Tablica 17. Rozważanie powrotu do Polski a długość pobytu respondentów w USA.

Jak widać, aż 54 proc. respondentów potencjalnie znajdzie się w Polsce, a wraz z nimi ich dzieci, które trafią do polskich szkół. Dlatego tak ważna dla rodziców jest inwestycja w rozwijanie ich znajomości języka polskiego oraz polskiej historii i kultury i dlatego wielu z nich decyduje się na posyłanie dzieci do polskich placówek edukacyjnych, gdzie mają one możliwość częstszego komunikowania się w ojczystym języku z rówieśnikami. Na pytanie, czy dzieci, które uczęszczają do polskich sobotnich szkół, z rówieśnikami z tych szkół kontaktują się w języku polskim, 37 proc. rodziców odpowiedziało „tak”.

Tabela 19. W jaki języku Twoje dziecko rozmawia z polskimi rówieśnikami?

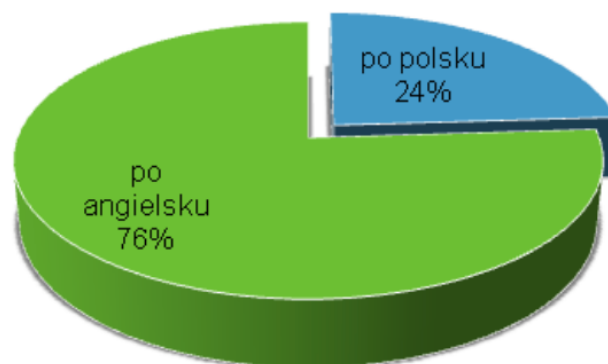
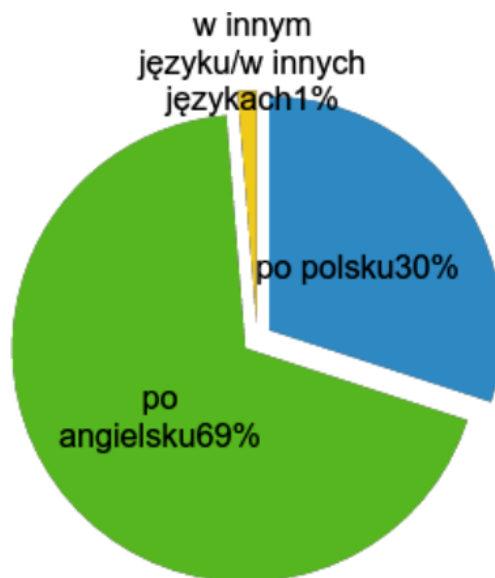

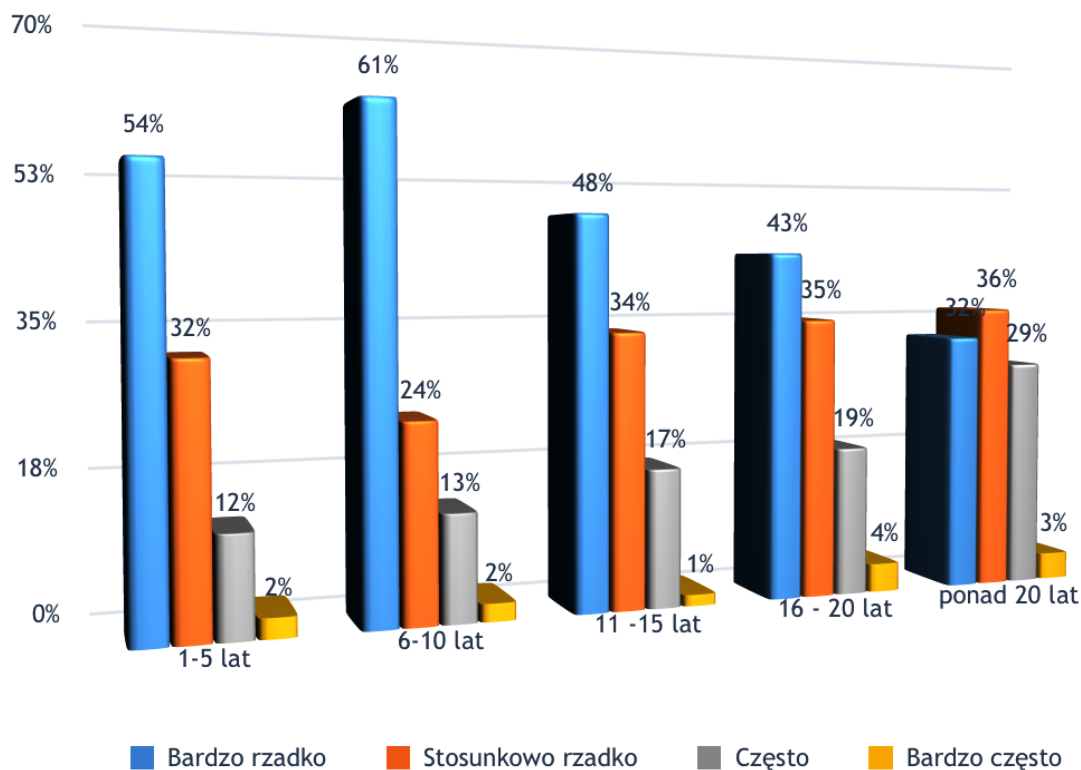
Tabela 20. W jakim języku rozmawiają między sobą Twoje dzieci?

Tylko 45 proc. dzieci z polonijnych rodzin utrzymuje kontakty z rówieśnikami w Polsce. Najczęstszą formą kontaktu jest wirtualna „rozmowa”; deklaruje ją 27 proc. badanych. Wakacje z rówieśnikami w Polsce spędza 28 proc. polonijnych dzieci. Niestety, jedynie 1,5 proc. angażuje się we wspólne projekty z polskimi rówieśnikami. Co oznacza, że istnieje tu duża przestrzeń do zagospodarowania dla polskich i polonijnych szkół, które mogłyby nawiązać kontakt i pracować wspólnie nad projektami edukacyjnymi, związanymi z kulturą, historią czy technologią Polski i USA.

W zależności od długości pobytu w USA, polonijni rodzice różnie podchodzą do kwestii znajomości języka polskiego wśród dzieci. Jak pokazują wyniki badań, dzieci rodziców przebywających w USA stosunkowo krótko, od roku do pięciu lat, rozmawiają w domu głównie w języku polskim (72 proc.). Im dłuższy pobyt poza krajem, tym mniejsza częstotliwość rozmów z rodzicami w ich ojczystym języku: w przypadku rodzin mieszkających w Ameryce od sześciu do dziesięciu lat rozmawianie po polsku z dzieckiem deklaruje 58,3 proc. badanych; wśród osób mieszkających tu od 11 do 15 lat jest to 39,9 proc., natomiast tylko 34 proc. dzieci rodziców mieszkających w Stanach dłużej niż 16 lat rozmawia z rodzicami po polsku. W obu językach rozmawia 44 proc.

Tabela 20. Długość pobytu w USA a mieszanie się języków w rozmowie z dziećmi.

Można jednocześnie zauważyć, że im dłuższy jest okres zamieszkania rodziców w Stanach Zjednoczonych, tym ważniejsze staje się nich posyłanie dzieci do polskich sobotnich szkół. Wśród rodziców przebywających w USA najkrócej (do pięciu lat) tylko 44 proc. wysłała dzieci do polskich placówek edukacyjnych, podczas gdy w rodzinach mieszkających w Ameryce od sześciu lat wwyż grupa ta stanowi już ponad 80 procent. Ci sami rodzice zwracają również uwagę na znaczenie kontaktów swojego dziecka z polskimi rówieśnikami w USA (ponad 78 proc.), podczas gdy w pierwszej grupie jedynie 39 proc. przywiązuje wagę do tego czynnika.

Z kolei rodziny o najkrótszym pobycie w USA (do pięciu lat), zwracają uwagę na kontakty dziecka z rówieśnikami z Polski i podtrzymują je (63 proc.). Odwiedzać Polskę z dziećmi minimum raz do roku stara się natomiast około 30 proc. polonijnych rodzin mieszkających w USA od roku do 20 lat.

Tabela 22. Długość pobytu w USA a preferowane sposoby podtrzymywania znajomości języka.

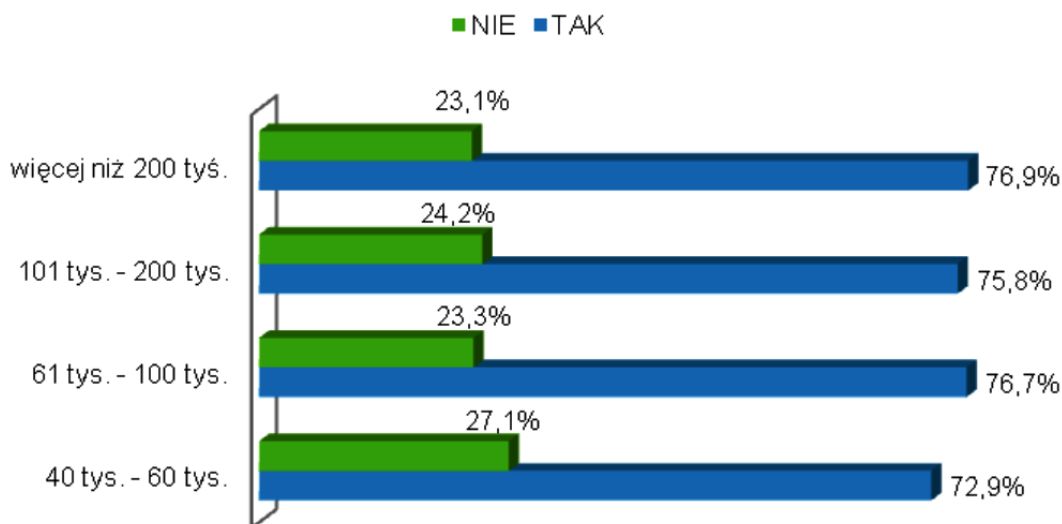
		Jak długo mieszkasz w USA_					Ogółem	Chi ²	df	p
		1-5 lat	6-10 lat	11 -15 lat	16 - 20 lat	ponad 20 lat				
Rozmowy po polsku w domu	n	56 _{a, b}	109 _{a, b}	331 _b	272 _{a, b}	355 _a	1123	11,618 ^a	4	,020
	%	96,6%	93,2%	95,7%	94,1%	89,9%	93,2%			
Nauka w szkole polonijnej	n	31 _a	84 _{a, b}	253 _b	215 _b	273 _{a, b}	856	11,778 ^a	4	,019
	%	53,4%	71,8%	73,1%	74,4%	69,1%	71,0%			
Czytanie polskich książek i czasopism	n	43 _a	74 _{a, b, c}	218 _{a, c}	152 _{b, c}	198 _b	685	23,775 ^a	4	,000
	%	74,1%	63,2%	63,0%	52,6%	50,1%	56,8%			
Oglądanie polskich filmów	n	38 _a	55 _{a, b}	178 _{a, b}	144 _{a, b}	178 _b	593	9,851 ^a	4	,043
	%	65,5%	47,0%	51,4%	49,8%	45,1%	49,2%			
Oglądanie polskich programów telewizyjnych informacyjnych	n	19 _a	30 _a	106 _a	85 _a	104 _a	344	2,787 ^a	4	,594
	%	32,8%	25,6%	30,6%	29,4%	26,3%	28,5%			
Słuchanie polskich audycji radiowych	n	16 _a	27 _a	73 _a	63 _a	64 _a	243	7,119 ^a	4	,130
	%	27,6%	23,1%	21,1%	21,8%	16,2%	20,2%			
Słuchanie polskich nagrań/piosenek	n	26 _a	38 _a	121 _a	104 _a	114 _a	403	8,355 ^a	4	,079
	%	44,8%	32,5%	35,0%	36,0%	28,9%	33,4%			
Pobyty w Polsce	n	40 _a	78 _a	261 _a	219 _a	275 _a	873	7,045 ^a	4	,134
	%	69,0%	66,7%	75,4%	75,8%	69,6%	72,4%			
Udział w miejscowej Polonii	n	20 _a	33 _a	98 _a	94 _a	117 _a	362	2,100 ^a	4	,717
	%	34,5%	28,2%	28,3%	32,5%	29,6%	30,0%			

Kolejnym czynnikiem, jaki wzięto pod uwagę w badaniu podejścia polonijnych rodziców do znajomości języka polskiego u ich dzieci, był poziom zamożności. Wyniki pokazują, że wysokość zarobków rodziców nie wpływa w sposób znaczący na ich podejście do znajomości języka przez dzieci. Na pytanie „Jak ważna jest dla Ciebie znajomość języka polskiego u Twojego dziecka?”, odpowiedź „bardzo ważna” zaznaczyło od 73 do 77 proc. rodziców, którzy zarabiają rocznie od 40 do 200 tys. dolarów. W miarę wzrostu zarobków, procent ten stopniowo malał (66 proc. wśród rodziców zarabiających ponad 200 tys. dolarów rocznie). Co ciekawe, 72 proc. rodziców zarabiających najmniej, bo od 40 do 60 tys. dolarów rocznie, mówi do dzieci w swoim ojczystym języku, podczas gdy w grupie zarabiającej od 200 tys. dolarów rocznie robi to już tylko 37 proc. (w tej grupie najczęściej używane są oba języki, polski i angielski – 58 proc.).

Podobna zależność występuje w przypadku oczekiwań rodzica wobec dziecka, by odpowiadało mu w języku polskim. Najbardziej wymagający pod tym względem są rodzice z grupy o najniższych zarobkach (od 40 do 60 tys. dolarów rocznie) – jest ich 50 proc., podczas gdy wśród rodzin zamożniejszych (powyżej 200 tys. dolarów rocznie) już tylko 21 proc. domaga się, by dzieci odpowiadały po polsku.

Zamożność nie wydaje się mieć wpływu na decyzję o posyłaniu dziecka do polskiej szkoły. Bez względu na wysokość pensji, średnio 75 proc. badanych wysyła dzieci w sobotę do polskiej placówki edukacyjnej.

Tabela 23. Dochód rodziców a decyzja o posyłaniu dziecka do polskiej szkoły.

Dla rodziców z grupy zarabiającej od 40 do 100 tys. dolarów rocznie bardzo ważne są jednak wszelkie propozycje oraz działania polskiego rządu i polskich placówek dyplomatycznych skupione na wspieraniu polskich rodzin w dwujęzycznym wychowaniu dzieci i podtrzymywaniu polskości. Rodzice ci oczekują m.in. organizowania cyklicznych spotkań dla polskich rodziców, czy to w konsulacie, czy w placówkach szkolnych lub parafiach; stworzenia serwisu informacyjnego dla tej grupy odbiorców, organizowania wydarzeń kulturalnych z udziałem polskich artystów, produkowania różnego rodzaju tematycznych gier planszowych lub elektronicznych, organizacji przeglądu polskich filmów, spotkań z pedagogami z Polski, organizacji pikników i festynów, stworzenia dobrze zaopatrzonych bibliotek i in.

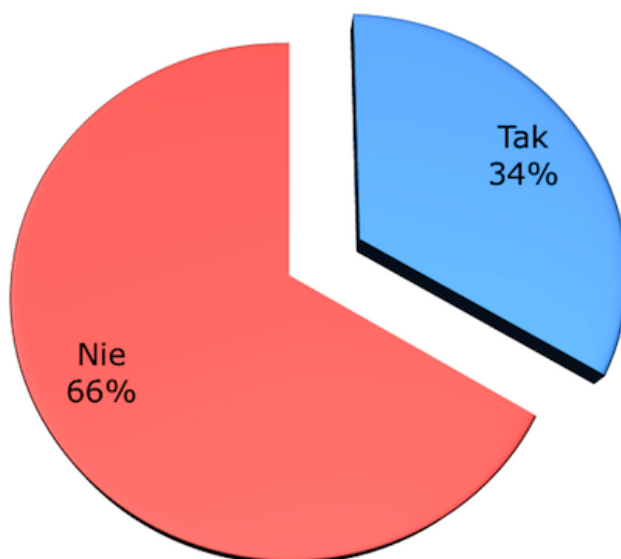
3.3 Poczucie polskiej tożsamości

Na tożsamość Polaka składa się wiele elementów, wśród których najczęściej wymienia się język polski i polską tradycję. Wiele wypowiedzi, świadectw, tekstów autorstwa polskich emigrantów pokazuje, że bez polskiego języka i tradycji nie czują się oni w pełni Polakami. Jeśli nie kultywują języka i tradycji i nie rozwijają ich u siebie i u swoich dzieci, ich tęsknota za rodzinnym krajem pogłębia się i rozluźniają oni swoje związki z Polską, co prowadzi z kolei do poczucia „życia bez korzeni”. Dwujęzyczność, czyli funkcjonalna znajomość dwóch języków, może mieć dobroczynne skutki dla zdrowia, samopoczucia i życia społecznego. Według „Journal of Health and Social Behavior” (2015) „Osoby, które nie tylko uczą się angielskiego, ale też nie zapominają swojego pierwszego języka, mogą być lepiej przygotowane do pielęgnowania relacji społecznych nie tylko w USA, ale także w kraju pochodzenia. Wierzmy, że to właśnie możliwość utrzymywania relacji społecznych korzystnie wpływa na samopoczucie”.

Z badania ponad 1200 osób wynika, że Polacy mieszkający w USA zdają sobie sprawę z dobroczynnych skutków swojej dwujęzyczności i dwukulturowości i starają się je na wiele różnych sposobów pielęgnować. Raport stanowi praktyczne źródło wiedzy o ich pomysłach na utrzymanie polskiej tożsamości, które mogą być z kolei cenną inspiracją dla innych rodziców, opiekunów i nauczycieli.

Obok wymienionych i opisanych wcześniej popularnych sposobów i narzędzi podtrzymywania kontaktu z Polską i polszczyzną, tj. oglądania polskich filmów i programów telewizyjnych, słuchania radia i czytania polskich książek, dużą wartość dla amerykańskiej Polonii mogłyby stanowić przedstawienia teatralne. Jest to najmniej wykorzystana forma kształtowania języka i znajomości polskiej literatury u dzieci i młodzieży. Aż 67 proc. Polaków w USA nie zabiera dzieci na przedstawienia z polskimi aktorami, co oznacza, że zdecydowana większość dzieci nie ma możliwości wysłuchania literackiej polszczyzny na scenie i „żywego” kontaktu z dobrą dykcją profesjonalnego aktora. Dane te wskazują również na brak oferty teatralnej dla polonijnych rodziców i dzieci. Z informacji w polonijnych mediach wynika, że w metropolii nowojorskiej zaledwie raz na kwartał pojawia się polski kabaret, teatr czy aktor ze swoim repertuarem. Rzadko kiedy jest to oferta skierowana do dzieci i młodzieży. Lukę w zakresie edukacji teatralnej starają się systematycznie wypełniać Polski Instytut Teatralny w Nowym Jorku, który dociera do sobotnich szkół na Wschodnim Wybrzeżu, oraz Warsztaty Teatralne Little Stars Agaty Paleczny z Chicago. Dzieci niebędące beneficjentami polonijnego systemu szkolnictwa, nie mają, niestety, możliwości obejrzenia przedstawienia odpowiedniego dla swojej grupy wiekowej. Za brakiem oferty teatralnej skierowanej do dzieci i młodzieży kryje się ogromna potrzeba, którą warto zainteresować odpowiednie organizacje.

Tabela 24. Czy zabierasz swoje dzieci na przedstawienia teatralne w języku polskim?

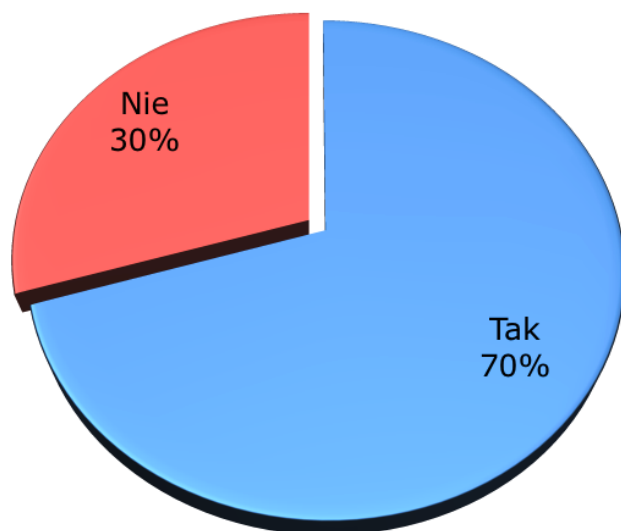
W jaki jeszcze sposób rodzice mogą przyczynić się do rozwijania polskiej tożsamości u swoich dzieci? Do najczęściej wymienianych należą kultywowanie w domu polskich tradycji, świąt i zwyczajów, w tym polskich świąt. Badania pokazują, że Polacy są bardzo świadomi ich wagi, bo aż 96 proc. respondentów deklaruje pielęgnowanie polskich tradycji. Niektórzy respondenci obchodzą święta „dokładnie tak, jak w Polsce”, „wywieszają polską flagę na 3 Maja”, „modlą się po polsku” i „obchodzą imieniny”. Badanych łączy obchodzenie religijnych świąt z polskimi potrawami i chodzenie do kościoła. Wielu celebrytuje uczestnictwo w Pasterce, a w Wielką Sobotę zanoszą do kościoła święconkę.

Utrzymanie i rozwój polskiej tożsamości u dzieci i młodzieży urodzonych w USA jest misją życiową ich rodziców. Jak wynika z raportu, wiedzą oni dobrze, czego potrzebują, by jak najlepiej spełnić swoją funkcję. Ponad połowa z nich uważa, że bardzo przydatne byłyby wydarzenia kulturalne z udziałem aktorów; 43 proc. chciałoby uczestniczyć w polonijnych festynach i piknikach. Z wieloletnich obserwacji własnych autorek raportu oraz relacji w polonijnych mediach wynika, że Polacy w USA lubią spędzać czas na weekendowych festynach i piknikach i że wybór podobnych imprez, szczególnie wiosną i latem, jest duży we wszystkich polonijnych skupiskach. Ta forma rozrywki w polskiej grupie etnicznej ma się bardzo dobrze. Nieco gorzej jest, jeśli chodzi o gry edukacyjne. Jedna trzecia badanych Polaków deklaruje, że w ich rodzinach przydałyby się gry planszowe po polsku. W wielu polonijnych szkołach zdecydowanie brakuje też dobrych gier, które można by wykorzystać w procesie edukacji historycznej czy językowej.

Tabela 25. Czy kultywujesz w domu polskie tradycje, święta i zwyczaje?

Tabela 26. Czy promujesz polską tradycję wśród amerykańskich przyjaciół?

4. Wnioski i rekomendacje

Wniosek podstawowy, który nasuwa się po badaniu, to dość oczywista konstatacja, że kluczową rolę w podtrzymywaniu i zachowaniu znajomości języka odgrywa codzienna komunikacja (uważa tak 93 proc. respondentów). Najlepszymi nauczycielami języka polskiego i przekazicielami kodu kulturowego związanego z Polską są rodzice, którzy jak wynika z badań, rodzice dobrze to rozumieją, starają się rozmawiać z dziećmi w domu po polsku.

Co można jeszcze zasugerować rodzicom, którzy mierzą się z wyzwaniem przekazywania znajomości języka i kultury kolejnym pokoleniom? Oto kilka rekomendacji:

- a) pokazywanie wartości polsycyzyni korzyści z posługiwania się językiem polskim (np. możliwość podtrzymywania relacji z rodziną i znajomymi z Polski); wielkim sprzymierzeńcem rodziców mogą stać się tu nowoczesne technologie (komunikatory, media społecznościowe, e-mail, a także liczne narzędzia edukacyjne dostępne w sieci - często bezpłatnie) ułatwiające bieżące, częste kontakty z krajem;
- b) uświadamianie dzieciom, kim są - pozwoli im to na zachowanie tożsamości i ciągłości pokoleniowej związanej ze swoim pochodzeniem; może być powodem do dumy, pozytywnym wyróżnikiem;
- c) ukazywanie wartości dwujęzyczności w perspektywie budowania ścieżki zawodowej;
- d) podtrzymywanie tradycji obchodów polskich świąt religijnych i państwowych; dzielenie się dziećmi wspomnieniami (Co robiliśmy w czasie świąt jako rodzina w Polsce? Co najbardziej chcielibyśmy przenieść do własnego domu - małego zakątka ojczyzny?);
- e) dzielenie się z przedstawicielami innych nacji informacjami o polskiej kulturze; zapraszanie do domu, parafii, polskiej szkoły na świąteczne, przy okazji świąt i szczególnych wydarzeń;;
- f) odtwarzanie wewłasnym domu zwyczajów, wyniesionych z domu rodzinnego; dzielenie się z dziećmi filmami, które sami oglądaliśmy z rodzicami lub dziadkami, wspólne czytanie książek, które znaleźliśmy z dzieciństwa;
- g) możliwie częste wyjazdy do Polski; wysyłanie starszych dzieci na wakacje, obozy letnie.

Utrzymanie i rozwój polskiej tożsamości u dzieci i młodzieży urodzonej w USA jest misją rodziców. Potrzebują oni jednak wsparcia w zakresie uczenia dzieci języka i kultury polskiej, konieczne są więc działania różnych podmiotów polonijnych, organizacji pozarządowych czy instytucji publicznych, by budować więź Polonii z krajem.

Wyniki badań upoważniają autorów raportu do wskazania obszarów, w których nasilenie działań spotkałoby się z przychylnością członków diaspory, zwłaszcza rodziców wychowujących dzieci poza polskim żywiołem językowym. Poniżej zgromadzone zostały rekomendacje dla poszczególnych grup, zawierające przykłady konkretnych działań w odpowiedzi na zapotrzebowanie badanych, wyrażone w analizowanej ankiecie.

4.1 Szkoły polonijne

W Polsce dzieci uczą się czytać, pisać, poznają język i świat, chodząc do polskiej szkoły, podobnie więc powinno być na obczyźnie. Należy pamiętać, że umiejętność czytania odgrywa niezwykle ważną rolę nie tylko w podtrzymywaniu i rozwijaniu znajomości języka. Umożliwia też dostęp do przekazywanej w nim wiedzy. Nowoczesne narzędzia internetowe, które są dość rzadko używane w szkołach doksztalających, zbliżyłyby je do metod nauczania w szkołach amerykańskich, do których młodzi ludzie są przyzwyczajeni. Przy okazji podniosłyby pozycję szkoły weekendowej w oczach dzieci i ich rodziców.

Aby szkoły polonijne mogły należycie spełniać swoją funkcję, potrzebują wsparcia w następujących obszarach:

- a) rozpowszechnianie/ promocja wśród nauczycieli szkół polonijnych nowoczesnych metod nauki z wykorzystaniem nowych technologii i zasobów internetowych; pokazywanie dobrych praktyk ze szkół w Polsce;
- b) przedstawianie dzieciom i rodzicom możliwości, które płyną z korzystania z nowych technologii (szeroko dostępne źródła wiedzy o kraju, w różnych dziedzinach tematycznych w j. polskim), zachęcanie do korzystania z nowych aplikacji, edukacyjnych narzędzi dostępnych w Internecie i służących poszerzaniu wiedzy o kulturze i znajomości języka;
- c) tworzenie materiałów edukacyjnych, na przykład gier i zabaw planszowych/ komputerowych (w tym i na urządzenia mobilne), które można byłoby wykorzystać do edukacji historycznej czy językowej, także w domu;
- d) podnoszenie kompetencji dydaktycznych nauczycieli w zakresie korzystania z narzędzi edukacyjnych dostępnych na odległość, w tym zwłaszcza kursów e-learning oraz zasobów interaktywnych online;
- e) stworzenie dwujęzycznych polsko-angielskich platform internetowych, na której dostępne byłyby aplikacje do nauki języka polskiego, historii i geografii;
- f) zwiększenie dostępu do polskich książek - organizacja akcji promującej wśród Polonii amerykańskiej portale internetowe z nieodpłatnym dostępem do polskiej i tłumaczonej literatury (np. www.wolnelektury.pl);
- g) rozwój współpracy między szkołami polonijnymi ze szkołami w Polsce; prowadzenie wspólnych projektów historycznych, geograficznych, językowych, które uczyłyby pracy w grupie i kształciły międzynarodowych liderów (coś na wzór programu eTwinning, jaki funkcjonuje w UE);
- h) organizacja dla starszych dzieci i młodzieży wyjazdów na obozy i kolonie do Polski na większą skalę (obecnie są one dostępne jedynie dla grupy wybranych uczniów ze szkół polonijnych), które umożliwiają nie tylko kontakty z rówieśnikami w Polsce, ale i naukę “żywego” polskiego języka i polskiej kultury;

- i) działania na rzecz polskich bibliotek - "odświeżenie" ich zasobów, które pochodzą głównie z darowizn (nie zawsze przemyślanych); obecnie książki są często w złym stanie lub należą do dawnych lektur, po które obecnie sięga niewiele osób.

Szkoły kształcące w Stanach Zjednoczonych działają najczęściej przy polskich parafiach i dzięki wysiłkom dyrekcji, rodziców i nauczycieli. Do tego, by miały dostęp do pomocy edukacyjnych, gier i książek w języku polskim, a także by mogły inwestować w nauczycieli i organizować na szerszą skalę współpracę ze szkołami w Polsce, potrzebują finansowego i merytorycznego wsparcia. Niezbędna jest tu pomoc odpowiednich instytucji działających na rzecz oświaty polonijnej.

4.2 Środowiska i media polonijne

Wiele do działania na polu podtrzymywania znajomości języka polskiego i polskiej kultury mają w USA podmioty i organizacje polonijne, które najlepiej znają środowisko i mogą w trafny sposób odpowiadać na potrzeby Polaków zamieszkujących ten kraj. Poniżej rekomendacje dla nich:

a) lokalne media (radio, telewizja, portale, gazety) i organizacje

- podejmowanie tematów związanych z Polską, językiem polskim, polską kulturą i tradycjami;
- organizacja wydarzeń i inicjatyw, które pobudzą do współpracy i współdziałania na rzecz popularyzacji języka polskiego i polskiej kultury;
- promowanie polszczyzny poprzez wprowadzenie stałych kolumn na temat poprawności językowej do polonijnych gazet i magazynów; stworzenie stałej audycji radiowej/telewizyjnej z udziałem językoznawców, w formule Polonia pyta.

b) kino i teatr

- poszerzenie oferty filmowej dla Polonii poprzez organizację pokazów w lokalnych ośrodkach polonijnych lub w wynajętych amerykańskich salach kinowych; ważne jest właściwe dobranie repertuaru – młodzi powinni oglądać nie tylko filmy starsze, lecz także te, które oglądają współcześnie ich rówieśnicy w kraju.

4.3 Placówki dyplomatyczne i polski rząd

Na podstawie badań można także stwierdzić, że respondenci oczekują lepiej skoordynowanych i bardziej przemyślanych działań polskiego rządu i polskich placówek dyplomatycznych na rzecz wsparcia rodzin w dwujęzycznym wychowaniu dzieci i podtrzymywania polskości. Rekomendacje:

- a) nawiązywanie współpracy pomiędzy organizacjami i podmiotami działającymi na rzecz środowiska polonijnego w różnych obszarach (na styku kultury, edukacji, nauki, biznesu etc.), co pozwoliłoby efektywnie wspierać i podtrzymywać więzi z Polską (częste kontakty, rozmaite projekty);
- b) organizacja cyklicznych spotkań i wydarzeń z ludźmi nauki i kultury z Polski (w konsulacie, placówkach szkolnych lub parafiach czy klubach polonijnych);
- c) przyznawanie nagród i wyróżnień (np. w postaci wyjazdów do Polski) dla wolontariuszy prężnie działających na rzecz polonijnych organizacji i instytucji, zwłaszcza tych w młodym wieku;
- d) dofinansowanie różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych - organizacja pokazów filmowych, przedstawień teatralnych, wystaw;
- e) przyznawanie grantów organizacjom III sektora w Polsce na projekty, które zaowocują ciekawą współpracą między krajem a amerykańską Polonią.

Reasumując, należy stwierdzić, że badania przeprowadzone w ramach projektu powinny stanowić ważny materiał dla jednostek rządowych oraz instytucji publicznych, naukowych i oświatowych, związanych z promowaniem polszczyzny i organizowaniem działań na rzecz Polonii w Stanach Zjednoczonych, a także dla środowisk polonijnych, w tym polonijnych szkół i rodziców.

5. Spis tabel

Tabela 1. Miejsce zamieszkania respondentów – stany.

Tabela 2. Wiek respondentów.

Tabela 3. Wykształcenie.

Tabela 4. Jak długo mieszkasz w USA?

Tabela 5. Ile masz dzieci?

Tabela 6. W jakim języku rozmawiasz ze swoim partnerem/ partnerką?

Tabela 7. Jeśli miesza Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem, to jak często?

Tabela 8. Jeśli miesza Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem, to gdzie najczęściej?

Tabela 9. Jak często czytasz dzieciom polskie książki?

Tabela 10. Skąd masz polskie książki?

Tabela 11. Czy Twoje dzieci czytają polskie książki?

Tabela 12. Jak często Twoje dzieci czytają polskie książki?

Tabela 13. Co robisz, żeby podtrzymać swoją znajomość języka polskiego?

Tabela 14. Jak często wyjeżdżasz do Polski?

Tabela 15. Dochody rodziców a częstotliwość wyjazdów dzieci do Polski.

Tabela 16. Długość pobytu w USA a preferowane sposoby podtrzymywania znajomości języka.

- Tablica 17. Rozważanie powrotu do Polski a długość pobytu w USA respondentów*
- Tabela 18. W jaki języku Twoje dziecko rozmawia z polskimi rówieśnikami?*
- Tabela 19. W jakim języku rozmawiają między sobą Twoje dzieci?*
- Tabela 20. Długość pobytu w USA a mieszanie się języków w rozmowie z dziećmi.*
- Tabela 21. Długość pobytu w USA a preferowane sposoby podtrzymywania znajomości języka.*
- Tabela 22. Dochód rodziców a decyzja o posyłaniu dziecka do polskiej szkoły.*
- Tabela 23. Czy zabierasz swoje dzieci na przedstawienia teatralne?*
- Tabela 24. Czy kultywujesz w domu polskie tradycje, święta i zwyczaje?*
- Tabela 25. Czy promujesz polską tradycję wśród amerykańskich przyjaciół?*

6. Pytania ankietowe

Odbiorcy badań zostali poproszeni w ankiecie o odpowiedzi na następujące pytania:

1. *Jak oceniasz swoją znajomość języka polskiego? (11)*
2. *Jak ważna jest dla Ciebie znajomość polskiego dziecka/dzieci? (12)*
3. *W jakim języku mówisz do dziecka/dzieci? (13)*
4. *W jakim języku dziecko odpowiada/dzieci odpowiadają? (14)*
5. *W jakim języku rozmawiasz ze swoim partnerem/partnerką? (15)*
6. *W jakim języku Twój partner/partnerka mówi do dziecka/dzieci? (16)*
7. *Czy zdarza Ci się mieszać różne języki, gdy rozmawiasz z dzieckiem/dziećmi? (17)*
8. *Jeśli mieszają Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem/dziećmi, to jak często? (18)*
9. *Jeśli mieszają Ci się języki podczas rozmowy z dzieckiem/dziećmi, to gdzie najczęściej? (19)*
10. *W jakim języku rozmawiają Twoje dzieci między sobą? (20)*
11. *W jakim języku rozmawia Twoje dziecko/rozmawiają Twoje dzieci z innymi dziećmi z rodzin polonijnych? (21)*
12. *Czy Twoje dziecko/dzieci uczęszcza/ją do polskiej sobotniej szkoły? (22)*
13. *Czy Twoje dziecko/dzieci utrzymuje/utrzymują kontakty z rówieśnikami z polskiej sobotniej szkoły? Jeśli tak, to jakiego typu są to kontakty? (23,24)*
14. *Czy te kontakty są w języku polskim? (25)*
15. *Czy Twoje dziecko/dzieci utrzymuje/utrzymują kontakty z rówieśnikami w Polsce? Jeśli tak, to jakiego typu są to kontakty? (26,27)*
16. *Czy czytasz dziecku/dzieciom polskie książki? Jeśli tak, to jak często? (28,29)*
17. *Skąd masz polskie książki? (30)*
18. *Czy zabierasz dziecko/dzieci na przedstawienia z polskimi aktorami? (31)*
19. *Czy oglądasz z dzieckiem/dziećmi polskie filmy? Jeśli tak, to jak często? (32,33)*
20. *Jeśli oglądasz polskie filmy, to z jakiego źródła korzystasz najczęściej? (34)*
21. *Wymień ulubione filmy Twojej rodziny. (35)*

22. *Czy Twoje dziecko/dzieci czyta/czytają książki i czasopisma w języku polskim? Jeżeli tak, to jak często? (36,37)*
23. *Co Twoje dziecko/dzieci czyta/czytają? Wymień tytuły. (38)*
24. *Czy Twoje dziecko/dzieci korzysta/korzystają z polskich stron internetowych? Jeśli korzystają, to z jakich? (39,40)*
25. *Czy Twoje dziecko/dzieci 'funkcjonuje'/'funkcjonują' na portalach społecznościowych? Jeśli tak, to w jakim języku? (41)*
26. *Czy twoje dziecko/dzieci gra/grają w gry komputerowe? Jeśli tak, to w jakim języku? (42)*
27. *Jeśli grają, to w jakie gry? Wymień, jeśli znasz, przykładowe tytuły. (43)*
28. *Czy wymagasz od dziecka/dzieci, żeby pisało/pisały po polsku listy, e-maile, sms-y itp. do rodziny w Polsce? (44)*
29. *Jak często Twoje dziecko/dzieci odwiedza/odwiedzają Polskę? (45)*
30. *Jaki charakter mają wyjazdy dziecka/dzieci do Polski? (46)*
31. *Które z wymienionych metod nauki/pielęgnowania znajomości języka polskiego są Twoim zdaniem najlepsze dla Ciebie i Twojego dziecka/dzieci? Można zaznaczyć kilka. (47)*
32. *Czy masz możliwości słuchania/oglądania programów dotyczących języka polskiego i poprawności językowej? Jeśli tak, to czy z niej korzystasz? Jakie to są programy? Kto je nadaje? Wymień nazwy tych programów. (48,49)*
33. *Co robisz, żeby podtrzymać Twoją znajomość języka polskiego? Można zaznaczyć kilka odpowiedzi. (50)*
34. *Czy kultywujesz polskie tradycje, święta i zwyczaje w domu? Jeśli tak, to jakie i w jaki sposób? (51,52)*
35. *Czy promujesz kulturę polską wśród amerykańskich znajomych i przyjaciół? Jeśli tak, to w jaki sposób? (53, 54)*
36. *Jakiego rodzaju pomoc w podtrzymywaniu kontaktu z Polską i językiem polskim byłaby Tobie i Twojemu dziecku/dzieciom najbardziej przydatna? (55)*
37. *Jeśli twoje dziecko chodzi do polskiej szkoły, podaj jej nazwę.*

O organizatorach projektu Polish Your Polish

FUNDACJA DOBRA POLSKA SZKOŁA

Fundacja i portal **Dobra Polska Szkoła** (www.DobraPolskaSzkoła.com) w Nowym Jorku podejmują działania, które promują polską kulturę, przybliżają Polskę nowym młodym pokoleniom urodzonym w USA, inspirują i motywują do nauki ojczystego języka. Są to m.in. projekty, które służą wzbogaceniu polskiej kultury emigracyjnej, ze szczególnym

uwzględnieniem polonijnych szkół – zarówno uczęszczających do nich polskich dzieci, jak i ich rodziców i nauczycieli, takie jak propozycje warsztatów pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, zajęć artystycznych, specjalne wydarzenia kulturalne, przedstawienia teatralne, spotkania z ciekawymi ludźmi, koncerty, filmy itd.

Jednym ze głównych projektów fundacji jest akcja *W naszym domu mówimy po polsku!* zachęcająca polonijnych rodziców do rozmów ze swoimi dziećmi w języku polskim, do tworzenia w swoim domu małych własnych ambasad, z którymi dzieci urodzone poza Polską, będą mogły kojarzyć sobie polską kulturę, tradycje, oraz polski język. Akcja podkreśla wartości wynikające z dwujęzyczności, a jej punktem kulminacyjnym było ustanowienie we wrześniu 2015 roku **Polonijnego Dnia Dwujęzyczności** (*Polish Bilingual Day*) w polonijnym kalendarzu, czyli święta polskiego języka, obchodzonego w każdy trzeci weekend października. Święto zostało wprowadzone wspólnie z Fundacją Edukacja dla Demokracji, wsparte przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Polonijny Dzień Dwujęzyczności ma na celu przypominać wszystkim Polakom, zamieszkałym poza ojczyzną o wartościach wynikających z dwujęzycznej edukacji i jej znaczeniu w życiu Polonii, Polski i krajów, w których mieszkają.

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy THINK! (www.think.org.pl) jest polską organizacją powstałą w 2007 r. Jej celem jest wspieranie wszechstronnego rozwoju młodzieży i osób dorosłych poprzez skuteczne wykorzystanie nowoczesnych narzędzi technologii informacyjno-

komunikacyjnej do przekazywania informacji, pogłębiania wiedzy i rozwoju umiejętności zawodowych i społecznych XXI wieku. Najważniejszymi adresatami działań Fundacji THINK! są osoby w wielu szkolnym, studenci oraz nauczyciele.

Fundacja prowadzi we współpracy z Partnerami i instytucjami edukacyjnymi wiele projektów edukacyjnych nastawionych na wspieranie rozwoju przedsiębiorczych postaw, kompetencji społecznych i zawodowych potrzebnych w społeczeństwie i gospodarce XXI wieku oraz uczenie racjonalnego gospodarowania własnymi zasobami (nie tylko finansowymi) przez młode osoby. Poprzez takie działania, jak Tydzień dla Oszczędzania. Program Rozwoju Przedsiębiorczości czy #SuperKoderzy (z Fundacją Orange), chcemy nie tyle pogłębiać wiedzę młodych ludzi, ile rozwijać praktyczne umiejętności przydatne i niezbędne na rynku pracy: pracę w zespole, komunikację interpersonalną, współpracę, krytyczne myślenie, pracę metodą projektową i umiejętności zarządzania projektem. Zajmujemy się także edukacją konsumencką. Wspólnie z ogólnoeuropejskim konsorcjum prowadzimy dla Komisji Europejskiej jeden z najważniejszych europejskich serwisów edukacyjnych: www.ConsumerClassroom.eu. Wspólnie z nauczycielami z ogólnopolskiej grupy Facebook'owej *Superbelfrzy RP* organizujemy w ramach Programu Superbelfer wiele konferencji, szkoleń i warsztatów podnoszących jakość kształcenia w polskich szkołach. Jesteśmy także współorganizatorem cyklu jednych z najważniejszych konferencji edukacyjnych: *INSPIR@CJE* wspólnie z firmą Think Global oraz portalem *Edunews.pl*.

